

ÅRSBERETNING OM VIRKSOMHETEN I 2019

Formål

Stiftelsen Fritt Ord er en privat, allmenntilgjengelig stiftelse hvis fremste formål er å verne om og styrke ytringsfriheten og dens vilkår i Norge, særlig ved å stimulere den levende debatt og den uredde bruk av ordet. Fritt Ord kan også støtte andre sider ved norsk kultur, i første rekke den del av kulturen som gjør bruk av ordet. I særlige tilfeller kan Fritt Ord bidra til å fremme ytringsfriheten i andre land. Stiftelsen har kontor i Uranienborgveien 2, Oslo.

Fritt Ord søker å ivareta sitt formål på to måter: gjennom bevilgning på basis av søknader og gjennom egeninitiert virksomhet (prisutdelinger, stipendprogram, seminarer, prosjekter). Til vedtektsbestemte formål ble det i 2019 til sammen bevilget kr 100,9 mill. Av dette utgjør ca. kr 1,4 mill. forskjellige priser, mens kr 99,7 mill. gjelder bevilgninger etter søknad.

Priser og egne initiativer

Fritt Ords Pris

Fritt Ords Pris for 2019 ble tildelt **Natur og Ungdom** og **Greta Thunberg** for deres bidrag til å gjøre klima- og miljødebatten handlingsrettet og mobiliserende. Prisbeløpet var i alt på kr 500 000, og overrekkelsen fant sted i Den Norske Opera & Ballett 8. mai 2019.

Fritt Ords Honnør

Levi Fragell ble 28. mars 2019 tildelt Fritt Ords Honnør for sin mangeårige innsats for kritisk religionsdebatt. Overrekkelsen skjedde under en 80-årsmottakelse i regi av Human-Etisk Forbund i Oslo. 17. september mottok **Hans Fredrik Dahl** Fritt Ords Honnør for sitt store bidrag til norsk kunnskaps- og samfunnsdebatt. Honnøren ble overrakt under et arrangement i Fritt Ords lokaler. Her fant også årets tredje Honnør-overrekkelse sted 22. oktober. Da mottok **Frank Nervik, Norun Haugen, Ola Waagen** og **Piraya Film** Fritt Ords Honnør for dokumentarfilmene «Pels» (2014) og «Griseindustriens hemmeligheter» (2019), som avslører dyremishandling i pelsindustrien og svineproduksjonen i Norge. Begge filmene har ifølge prisbegrunnelsen utløst nasjonale debatter som har fått store konsekvenser.

Free Media Awards: Fritt Ords og Zeit-Stiftungs pressepriser for Øst-Europa

Free Media Awards 2019 gikk til den russiske nettavisen og bloggplattformen **7x7**, den russiske medieplattformen **The Insider**, det ukrainske ukemagasinet **Novoye Vremya**, den armenske medieplattformen **CivilNet** og den undersøkende journalisten **Hafiz Babali** fra Aserbajdsjan. Prisbeløpet var på EUR 15 000 til hver av vinnerne. Utdelingen fant sted under Free Media Awards-konferansen i Vilnius, Litauen, 19. november 2019.

Fritt Ord-konkurransen for elever i videregående skole 2019

Temaet for årets konkurranse var «Tegningen som ytring», og Fritt Ord mottok 240 bidrag. Vinnerne ble offentliggjort 7. juni 2019 under tegneseriefestivalen Oslo Comix Expo på Grünerløkka. Førsteprisene gikk til **Linn Isabel Eielsen** fra Skeisvang videregående skole og **Aslak Nikolai Kolding** fra Hjalmar Johansen vgs. **Mathias Kartveit Mikalsen** fra Bodin vgs. og **Kirsti Karina Dahl Sæternes** fra Olav Duun vgs. fikk andrepriser. I tillegg ble fire deltakere tildelt diplom. Premiene til de fire vinnerne bestod av stipender på hhv. kr 15 000 og kr 7500, i tillegg til en reise til Strasbourg.

Arrangementer, egne initiativer og samarbeidsprosjekter

På eget initiativ og i samarbeid med ulike institusjoner gjennomførte Fritt Ord omkring 20 konferanser, seminarer og filmvisninger i 2019. F.eks. ble det i februar avholdt en samtale mellom den tyrkiske imamen, advokaten og forfatteren Seyran Ates og samfunnsdebattant og skribent Mohamed Abdi om en seksuell revolusjon i islam, i samarbeid med Integral Film. Under Human internasjonale filmfestival samme måned inviterte Fritt Ord sammen med Sant & Usant til norgespremiere for dokumentarfilmen «The Trial of Ratko Mladic», med påfølgende paneldebatt hvor blant andre hovedadvokaten i rettssaken mot Mladic, Dermot Groome, forsvarsadvokat Branko Lukic og Enver Djuliman fra Den norske Helsingforskomité deltok. Under Human arrangerte stiftelsen også visning av «Privacy of Wounds», med samtale mellom regissør Dalia Kury og de to tidligere politiske fangene Mazen Esmaiel og Khaldoon Hawaley fra Syria, sammen med SPACE – Syrian Peace Action Centre og UpNorth Film. I samarbeid med Freemuse gjennomførte Fritt Ord i juni en global lansering av den nye rapporten «The State of Artistic Freedom 2019» med en samtale om kunstnerisk ytringsfrihet med blant andre Pia Maria Roll og Hanan Benammar fra teaterstykket «Ways of Seeing».

I tillegg til prisene, konkurransen og arrangementene som er nevnt ovenfor, står Fritt Ord bak en rekke større prosjekter på eget initiativ og i samarbeid med andre instanser.

Fritt Ords samarbeid med Reuters Institute for the Study of Journalism i Oxford fortsatte, med det seks måneder lange journaliststipendet «The Fritt Ord Journalism Fellowship – in honour of Preben Munthe». Stipendiat i 2019 var Thea Storøy Elnan, journalist i Aftenposten. Fritt Ord samarbeider også med Reuters om deres årlige Digital News Report, som ble lansert i juni sammen med en egen norsk studie finansiert av Fritt Ord. Rapporten er et av de viktigste referansepunkter i forskningen på mediebruk gjennom året, og særlig tilliten til norsk journalistikk stod sentralt i 2019. Fritt Ord har også arrangert andre journalistikkseminarer, blant annet et seminar for studentavis-redaksjoner, «Frilanskonferansen 2019» med lansering av en ny studie om situasjonen for norske mediefrilansere, sammen med Norsk Journalistlag Frilans, Pressefotografenes Klubb og Norsk Kritikerlag, og det internasjonale seminaret «Digitale trusler for journalistikken» sammen med OsloMet – Storbyuniversitetet.

Dialogprosjektet «Islam i Norge» er videreført i 2019, med to dialogmøter på invitasjon og to offentlige debattseminarer åpne for alle. De sistnevnte hadde temaene «konspirasjonsteorier om og blant muslimer» og «muslimhat og muslimfiendtlighet».

Utstillingen «Norsk dokumentarfotografi» på Henie Onstad Kunstsenter fra 23. august 2019 til 12. januar 2020 presenterte 35 norske fotografer som jobber i spennet mellom det tradisjonelle pressefotografiet og kunstfotografiet. Alle fotografene har vært med i Fritt Ords satsing for å styrke dokumentarfotografiets stilling, Norwegian Journal of Photography (NJP). Prosjektene er et resultat av engasjerte og langvarige fotografiske undersøkelser, og utstillingen favnet bredt med hensyn til uttrykk, arbeidsformer og samfunnsrelevante temaer. I forbindelse med utstillingen ble fjerde utgave av NJP publisert. 30 000 mennesker besøkte «Norsk dokumentarfotografi».

Fritt Ord er med i flere internasjonale samarbeidsprosjekter, og sammen med en rekke andre europeiske stiftelser står stiftelsen bak Civitates – A philanthropic initiative for democracy and solidarity in Europe. Civitates støtter aktører i sivilsamfunnet, og i 2019 ble det for første gang gitt prosjektstøtte til ni institusjoner som arbeider for å bedre det digitale informasjonssystemet i Europa – ved blant annet å undersøke og rapportere om desinformasjon og propaganda, overvåkning, algoritmiske beslutningsprosesser og valgmanipulasjon.

I samarbeid med Thomson Reuters Foundation og Robert Bosch Stiftung står Fritt Ord bak det internasjonale prosjektet Perspektiv, som fremmer journalistikk i Russland, Øst-Europa

og Sentral-Asia. I 2019 ble blant annet prosjektet «Asia-mix: water issues» arrangert for journalister i regionen, med korte researchreiser for å produsere historier på tvers av landegrensene. Videre ble det arrangert et større crossborder-prosjekt om hvordan myndigheter og befolkningen håndterer søppel med økonomiske, kulturelle og økologiske innfallsvinkler – med deltakere fra Russland, Ukraina, Georgia, Hviterussland, Estland og Kasakhstan.

2019 var et godt år for Foreningen Store norske leksikon (SNL), der Fritt Ord hele tiden har vært en av de viktigste initiativtagerne og støttespillerne, og for tiden innehar styreleder- vervet. SNL står sentralt i arbeidet mot falsk informasjon i europeisk kunnskapssektor, og arrangerte den første store konferansen for leksika i Brussel i oktober. Antallet brukere av SNL har økt med 33 % i 2019 (opptil 2,7 millioner brukere månedlig), og artiklene i leksikonet er lest 93 millioner ganger gjennom året.

Annen utadrettet virksomhet

Styremedlemmer og administrasjon har bidratt i offentligheten med et stort antall foredrag, innlegg, medieintervjuer, deltakelse i debatter, konferanser og seminarer, i Norge og i utlandet. Det har vært avholdt en lang rekke møter med personer og organisasjoner i tilknytning til initiativer og prosjekter. Fem temaer som har vist seg særlig aktuelle i 2019, er kunstnerisk ytringsfrihet under stort press i Norge og internasjonalt, redusert ytringsfrihet i flere land, utviklingen i debattkulturen på sosiale medier, teknologiens virkninger for ytringsfriheten og varsling/ytringskultur i norsk arbeidsliv.

Bevilgninger

Det ble i årets løp behandlet 3075 søknader, hvorav 1286 ble helt eller delvis imøtekommet. Fullstendige lister over bevilgningene i 2019 ligger på Fritt Ords nettsted, hvor de offentliggjøres løpende i etterkant av hver søknadsrunde.

72 % av de innsendte søknadene inngår i Fritt Ords seks ordinære behandlingsrunder, der det deles ut midler til bl.a. bokprosjekter, seminarer, festivaler, dokumentarfilmer, organisasjoner på ytringsfrihetsfeltet, fotoprojekter, kataloger, teateroppsetninger og utstillinger. I tillegg har det i 2019 vært to spesialutlysninger som til sammen utgjør ca. 28 % av søknadsmassen og 25 % av årets bevilgede midler etter søknad:

Utlysningen Norsk journalistikk, inkludert Den gode kritikken

I august 2017 igangsatte Fritt Ord søknadsordningen Norsk journalistikk, der stiftelsen i fire år bevilger inntil 25 millioner kroner årlig til journalistikkprosjekter og kritikkstipender – en samlet satsing på 100 millioner kroner. I 2019 kom det inn 441 journalistikksøknader i denne ordningen, og 218 prosjekter ble i alt tildelt kr 20,5 mill. En del av Norsk journalistikk er stipendordningen «Den gode kritikken», der det deles ut ca. ti årlige stipender à 200 000 kroner til norske kritikere. I 2019 kom det inn 44 søknader i denne utlysningen, hvorav 11 ble innvilget. Totalt ble det dermed delt ut kr 22,7 mill. i ordningen Norsk journalistikk.

Utlysning av midler til norske folkebibliotek

Våren 2019 lyste Fritt Ord for tolvte gang ut midler til tiltak i norske folkebibliotek. Temaet denne gangen var «I krigens kjølvann», og det ble lyst ut tilskudd à kr 60 000. Det kom inn 99 søknader, og det ble besluttet å tildele midler til 42 søkere. Til sammen ble det delt ut ca. 2,5 millioner kroner, fordelt på biblioteker over hele landet.

Økonomi

Fritt Ord har samarbeidet med en uavhengig rådgiver om utvikling av strategi og løpende evaluering av porteføljen og om valg av forvaltere og investeringsprodukter. Etter en anbudsrunde høsten 2018 skiftet Stiftelsen Fritt Ord sin faste rådgiverforbindelse fra Formuesforvaltning til Grieg Investor. Overføring av porteføljen skjedde i løpet av første kvartal 2019. I forbindelse med bytte av rådgiver har Fritt Ord gjort enkelte justeringer i investeringsstrategien. Kapitalforvaltningen ble utført gjennom investeringer i aktivaklassene renter, norske og utenlandske aksjer, private equity-fond, eiendom, hedgefond og penge-marked/bank.

Stiftelsen er egenkapitalfinansiert og har ikke vesentlig gjeld utover de bevilgninger som er gitt til realisering av formålet. Endringen i kontantstrømmen består dermed i å forklare endringen i stiftelsens investeringsportefølje fra 2018. Midlene til realisering av formålet (bevilgninger, priser, egne initiativer mv.) kommer fra avkastningen av stiftelsens kapital. For 2019 var avkastningen positiv (406,2 MNOK) mot MNOK -8,2 for 2018.

Det ble bevilget kr 100,9 mill. til vedtektsbestemte formål. Bevilgningsnivået er høyere enn for 2018, med en økning på kr 9,4 mill. De samlede kostnadene for andre aktiviteter som oppfyller formålet (egne initiativer, samarbeidsprosjekter, arrangementer og drift) utgjorde kr 31,9 mill., og forvaltningskostnadene for investeringsaktiviteter utgjorde kr 2,7 mill. Total formålskapital utgjør ved årets slutt 3,3 mrd. kroner.

Fritt Ord har oppnådd følgende resultat for sine aktivaklasser:

Aktivaklasse	Fordeling	Avkastning Portefølje	Avkastning Ref.indeks
Aksjer	28,8	23,94	23,74
Obligasjoner	27,8	4,72	4,15
Eiendom	10,8	5,31	3,99
Hedgefond	9,1	20,16	4,19
Private Equity	13,1	-5,17	-5,17
Pengemarked/bank	10,4	1,88	1,16
Totalt portefølje	100,0 %	9,21 %	7,71

Fordelingen og avkastningen er basert på rapportering av markedsverdier fra forvalter, og er ikke nødvendigvis sammenfallende med bokførte verdier i regnskapet. (Disse tilsvarer ikke nødvendigvis markedsverdi for alle aktivaklasser). Tabellen viser at i 2019 har stiftelsen hatt overskudd for alle aktivaklasser med unntak av private equity. Stiftelsens formålskapital per 31. desember 2019 utgjorde 3 334 millioner kroner mot 3 031 millioner kroner i 2018. Fritt Ord har utarbeidet en strategi for langsiktig kapitalforvaltning med krav til etikk i de investeringer som stiftelsen foretar. Stiftelsen tilstreber utøvelse av samfunnsansvar i alle ledd av sin virksomhet.

Realavkastning

Overskuddet fra årets investeringsaktiviteter var på 406,2 millioner kroner. I forhold til stiftelsens formålskapital per 01.01. gir dette en avkastning på 13,71 % (2018: -0,26 %). Justert for inflasjon (2,2 %) gir dette en realavkastning på 11,51 % for 2019 (2018: -2,96 %).

Redegjørelse for årsregnskapet

Det fremlagte årsregnskapet gir et rettviseende bilde av stiftelsens eiendeler, gjeld og finansielle stilling ved årsskiftet, samt av resultat og utvikling av stiftelsens virksomhet gjennom året. Det knytter seg ingen vesentlige usikkerheter til årsregnskapet, og det er heller ingen ekstraordinære forhold som har påvirket regnskapet for 2019. Etter balansedagen har det inntruffet en vesentlig hendelse – koronakrisen fra mars 2020. Den usikre og turbulente situasjonen har medført flere uvanlige svingninger i finansporteføljens verdi, og slike utslag kan komme også videre. Per 1. juni 2020 er porteføljen nominelt i NOK omtrent på nivå med 31. desember 2019, men med forsinket rapportering for aktivaklasser som eiendomsfond og private equity. Investeringskomité og styre følger situasjonen tett, og den kortsiktige likviditeten er meget god. Ved starten av koronakrisen vedtok stiftelsens styre å utvide bevilgningsrammene for 2020 med inntil 40 millioner kroner for å imøtekomme de ekstra finansieringsbehovene for personer, organisasjoner og institusjoner med prosjekter innenfor Fritt Ords kjerneområder. To ekstra utlysingsfrister ble satt, 31. mars og 30. april, og søknadsmengdene er svært store. Styret er av den oppfatning at forutsetningen for fortsatt drift er til stede, og årsregnskapet for 2019 er satt opp etter denne forutsetningen.

Finansiell risiko

Stiftelsen benytter seg av ulike finansielle instrumenter i forbindelse med styringen av finansiell risiko. Styret skal påse at stiftelsens midler forvaltes i tråd med stiftelsens formål, samt at virksomheten utføres i samsvar med stiftelsens vedtekter og de til enhver tid gjeldende regler. Styret vedtar årlig finansstrategien for det kommende kalenderåret, og denne følges opp i det daglige av en investeringskomité nedsatt av styret. Strategien omfatter langsiktig investeringsprofil, rammer for allokering av aktiva, risiko og etiske retningslinjer. En ekstern forvalter utarbeider månedlig rapporter som viser avkastning, allokering og transaksjoner. Styret behandler rapportene løpende gjennom året.

Fritt Ords finansielle risiko er moderat, og kan i hovedsak dekomponeres til henholdsvis markedsrisiko, kredittrisiko og likviditetsrisiko. Risiko klassifiseres som høy, moderat eller minimal. Forholdet er nærmere omtalt under note 10 i regnskapet.

Økonomiske fremtidsutsikter

Fritt Ord har et mål om en langsiktig realavkastning på 4,5 %. Fritt Ords forventninger til fremtidig avkastning er beregnet ut fra dette forhold. Utdeling til vedtektsfestede formål skal med utgangspunkt i styrets vedtak utgjøre i snitt ca. 3 % av stiftelsens formålskapital per 01.01. Stiftelsens prognose om budsjettert avkastning for året er imidlertid avhengig av utviklingen i finansmarkedet. Avkastningen er beregnet ut fra forutsetningen om at 2020 blir et normalår, men styret presiserer at det normalt er betydelig usikkerhet knyttet til vurderinger av fremtidige forhold.

Årets aktivitetsoverskudd

Det samlede aktivitetsoverskuddet på kr 270,7 mill. foreslås overført til annen formålskapital.

Styre og administrasjon

Styret

Professor Grete Brochmann er styreleder i Stiftelsen Fritt Ord. Øvrige styremedlemmer er adm. direktør Christian Bjelland, direktør og professor Guri Hjeltnes, førsteamanuensis Anine Kierulf, forfatter og journalist Frank Rossavik, forfatter og utenriksreporter Sigrun Slapgard og direktør Bård Vegar Solhjell, som er styrets nestleder.

I løpet av året ble det avholdt 7 styremøter og ett planleggingsseminar. I tillegg foretok styret en studiereise til Den internasjonale bokmessen i Frankfurt i oktober. Deler av styret reiste dessuten til Free Word Centre (der Fritt Ord eier bygningen) i London i mai, og til Stiftelsen Artica Svalbard (der Fritt Ord er en av grunnleggerne) i november/desember. Fritt Ord tilstreber jevn fordeling mellom kjønnene; det var i 2019 4 kvinner og 3 menn i styret. Det er likestilling i stiftelsen med tanke på både ansettelser, lønnsbetingelser og arbeidsoppgaver. Av selskapets 11 ansatte er 7 kvinner og 4 menn. Likestillingen er etter styrets mening godt ivaretatt, og det iverksettes derfor ikke ytterligere tiltak på området.

Forretningsførsel og administrasjon

Knut Olav Åmås er administrerende direktør og Bente Roalsvig nestleder/prosjektleder. Ingvild Bjerkholt, Oskar Kvasnes, Elin Bech Lutnæs og Hanne Vorland er seniorrådgivere. Anne-Lise Sognnes er rådgiver og kokk i 80 % stilling for Sameiet Uranienborgveien 2. Tonje Olsrud er rådgiver og Kjersti Bjørkmo administrasjonsmedarbeider i 50 % stilling. Joakim Lie er prosjektleder for Fritt Ords ungdomskonkurranse og Karsten Korbøl koordinator for HIFOs prosjektkonkurranse i historie (20 % stilling). Herkules Forvaltning AS har vært Fritt Ords regnskapsfører, mens Stiansen & Co. AS overtok for PwC Norge som stiftelsens revisor høsten 2019.

Styret anser arbeidsmiljøet i stiftelsen som godt, og har ikke iverksatt spesielle arbeidsmiljøtiltak. Det har ikke vært skader, ulykker eller påfallende sykefravær. Fraværet er tilnærmet uendret fra foregående år.

Stiftelsen arbeider aktivt for å forhindre diskriminering som følge av nedsatt funksjonsevne, etnisitet, nasjonal opprinnelse, legning, religion eller livssyn. Aktivitetene omfatter blant annet rekruttering, lønns- og arbeidsvilkår, forfremmelse, utviklingsmuligheter og beskyttelse mot trakassering. Fritt Ords virksomhet forurenser ikke det ytre miljø.

Oslo, 10. juni 2020

Grete Brochmann
Styrets leder

Bård Vegar Solhjell
Nestleder

Christian Bjelland
Styremedlem

Guri Hjeltnes
Styremedlem

Anine Kierulf
Styremedlem

Frank Rossavik
Styremedlem

Sigrun Slapgard
Styremedlem

Knut Olav Åmås
Adm. direktør

